

ZNAJSTVENA PODLOGA HRVATSKIH VUKOVACA*

Stjepan Babić

Kad se danas govori o hrvatskim vukovima, govori se prijekorno, podcjenjivački: da su bili potpuno vjerni nazorima Vuka S. Karadžića, da su u obzir uzimali samo seoske novoštokavske narodne govore, da su hrvatski književni jezik povukovali, posrbili, i da su to činili pod utjecajem hrvatskoga bana mađžarona Dragutina Khuena Héderváryja želeći dobiti koji srebrenjak više. Simbol toga smjera i glavni krivac jedan je od naših najvećih, ali ujedno i jedan od najosporavanijih jezikoslovaca Tomo Maretić. Navest ću samo jedan navod u tom smislu:

»Vođeci vukovci na razmeđi stoljeća bili su ustvari Khuenovi politički suradnici (...) koncepcije tih jezikoslovaca, najbolje izražene u Maretićevu pisanju, naročito u njegovoj povijesti hrvatske gramatike i stilistike (1889) zasnivale su se na nihilističkoj ideji da ništa od hrvatske književne baštine nije vrijedno nasljedovanja. Ta se ideja savršeno poklapala s Khuenovim omalovažavanjem hrvatske državnosti, za koju se također tvrdilo da nema povijesnog temelja.«¹

Iako tu ima mnogo istine, opća je ocjena podosta pogrješna, to više što se ne uzima u obzir vremenski slijed, sva njihova djela, i prilike u kojima su nastajala i nastala.

Što se političke strane tiče, nije to učinjeno zbog Khuena Héderváryja, to je nastavak jedne politike koja je počela davno prije. Sav grijeh svaljen je na Tomu Maretića samo zato što je on najjači, najvažniji predstavnik toga smjera, ali nije on jedini, a još manje prvi u vremenskom smislu. Ne kanim o tome opširnije govoriti, ali moram podsjetiti na neke činjenice.

Ideja jezičnoga zajedništva potekla je od iliraca i živjela je u ovom ili onom obliku do kraja mladoslovnicaškoga smjera u Hrvatskoj, a to znači u praksi do iskustva s prvom Jugoslavijom, posebno do Radićeva ubojstva i vraćanja hrvatskih književnika hrvatskomu jeziku. U znanstvenome radu živjela je sve negdje do prije tri desetak godina, kad ođavno nije bilo Khuena.

Vuk Karadžić bio je u svoje vrijeme cijenjena ličnost u cijeloj Europi pa i u Hrvatskoj te je njegov utjecaj počeo davno prije Khuena.

Sjetimo se samo Bečkoga književnoga dogovora iz 1850. godine s njegovom čuvenom rečenicom u preambuli: »znajući da jedan narod treba jednu književnost da ima« i početka 1. zaključka koji glasi: »Jednoglasice priznali, da ne valja miješajući narječja graditi novo, kojega u narodu nema, nego da je bolje od narodnijeh narječja izabrati jedno, da bude književni jezik...« Od osam njegovih potpisnika pet je bilo Hrvata.

Karadžiću je 1861. izdana ćirilćna diploma kojom je proglašćen počasnim građaninom grada Zagreba, i to je ostao sve do danas.

* Izlaganje u Puli na zasjedanju Prvoga hrvatskoga slavistićkoga kongresa.

¹ Ivo Banac, *Hrvatsko jezićno pitanje*. Most, Zagreb, 1991., str. 83.

Četiri godine kasnije August Šenoa potiče skupljanje novca za sabrana Karadžićeva djela ovim riječima:

»Priznanja zasluga neumrlog Vuka Stefanovića Karadžića.

Najljepši spomenik podići će srpsko-hrvatski narod sam sebi u spomeniku koji se sada sprema da podigne slave uspomene Vuku Karadžiću tim da, putem potpisa, izda i zaostavšoj porodici pokojnikovoj na dar pokloni svakolika njegova djela koja se nalaze u rukopisih, i ona koja su već putem štampe ugledala svjetlo.

U tu svrhu sastao se je osobit odbor, sastojeci iz velezaslužnih spisatelja gg. Ognjeslava Utješenića, dra Franje Miklošića i dra Jovana Subotića, i taj će odbor doskora rasposlati poziv, upravljen narodu srpsko-hrvatskomu, da udioništvuju pri gradnji ovoga spomenika narodnoga.

Mi ćemo pripočeti taj poziv u svojoj cijelosti i podjedno otvoriti supskripciju ne samo u ovom listu, već i u našem, čitavomu slavjanstvu namijenjenu listu *Slavische Blätter*, ter tako podati priliku i ostalim Slavjanam, našoj braći, da potpomognu sagraditi ovaj spomenik mužu kojega je cijelo Slavjanstvo njegovalo s njegovih vrlina i neumrlih zasluga.«²

1861. Franjo Rački upotrebljava naziv *hrvatski ili srpski jezik*, ali za taj naziv te godine u Hrvatskom saboru glasuje manjina, velika većina glasova pripala je nazivu *jugoslavenski jezik*.

1866. osnovana je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i za prvoga tajnika pozvan je Đuro Daničić, najbolji i najvjerniji Karadžićev učenik.

1867. Hrvatski sabor glasuje velikom većinom za zakonsku osnovu po kojoj »Jezik hrvatski iliti srbski izjavljuje se jezikom službenim u trojednoj kraljevini, a svakomu je prosto služiti se pismom latinskim iliti ćirilskim.«

To je onaj kontekst u kojem su se javili hrvatski vukovci prije Khuena. Koliko su oni poslije dolaska Khuena na vlast slijedili njegovu politiku, to jest važno, ali da i nije bilo te politike, rezultat bi vjerojatno bio isti. Već podatak da je prvo izdanje Divkovićevih *Oblika hrvatskoga jezika za srednje škole* izašlo 1879. godine, a Khuen Héderváry postao hrvatskim banom četiri godine poslije, 1883., baca sasvim novo svjetlo na političku ocjenu hrvatskih vukovaca.

Neka obilježja, kao što su novi množinski padeži, možda bi pobijedila i da nije bilo Karadžića i njegova utjecaja, jer su bili na razvojnoj crti, što pokazuju neka istraživanja Sande Ham na jeziku Josipa Kozarca, ali je to danas teže dokazati. A koliko je utjecala i politika, bilo je tu i pozitivne politike i s današnjega gledišta. Objasnjava to Antun Radić:

»Ja se dobro sjećam, što mi je vrlo i neprežaljani naš učitelj, pok. dr. Ivan Broz, govorio jednom na Strosmajerovu šetalištu, pošto se je vratio s naučnoga svojega putovanja po južnim našim krajevima. On je rekao, da je nastojanje zagrebačke škole bila zabluda i za Hrvate velika šteta. Bosansko-hercegovačka vlada uvela je eto fonetički pravopis, a uveden je i u hrvatske škole u Dalmaciji. Ostanemo li mi

² *Glasonoša* 15.1.1865. Prencseno iz knjige August Šenoa, *Sabrana djela*, knj. IX., Zagreb, 1964., str. 229.

kod fonetičkoga pravopisa,³ mi ćemo ove krajeve izgubiti, — njihove se škole ne će moći služiti našim školskim knjigama. A time gubimo kud i kamo više, nego što dobivamo vežući se etimologijskim pravopisom sa Slovencima.«⁴

Uz to fonološki pravopis Ivana Broza nije plod samo Khuenovih dana jer ta nastojanja potječu i od prije. Za fonološki se pravopis zalagao prije Karadžića Marko Mahanović, 1813.,⁵ »A. T. Brlić prvi ga od hrvatskih gramatičara dosljedno primjenjuje, dakle mnogo prije Brozova pravopisa i Maretićeve gramatike«, kaže B. Tafra.⁶ Ona u istoj raspravi kazuje da je Budmanijeva gramatika iz 1866./67. zastupala fonološki način pisanja.

Na temelju svega može se reći da vukovski smjer u hrvatskom jezikoslovlju s kraja 19. stoljeća nastupa znatno prije Khuena Héderváryja i da ga je manje odredila politika, a više prilike i znanost toga doba.

Da se autori pozivaju na znanost, to je samo po sebi razumljivo. Evo što piše izvješće o stanju u Hrvatskoj i Slavoniji 1891. godine:

»Da se u sve pučke i srednje škole jedinstven pravopis, osnovan na sigurnih rezultatih znanosti novijega vremena, uvesti uzmogne, sazvala je i kr. zemaljska vlada anketnu komisiju od stručnih učitelja...«

Moglo bi se reći da je pozivanje na znanost bila samo politička parola, pogotovu kad je posrijedi pravopis, ali nije. Vukovski smjer bio je poduprt i tadašnjim smjerom u jezikoslovlju jer na scenu stupa mladoslovničarski nauk koji je afirmirao upravo takva gledišta. Mladoslovničari su se u jeziku bavili povijesno-poredbenim proučavanjima kao i njihovi prethodnici, ali su mladoslovničari dobro uočili njihove slabosti. Prethodnici su mladoslovničara išli za tim da utvrde prvotni, indoeuropski oblik, išli su za rekonstrukcijama s uvjerenjem da se on može utvrditi i Schleicher je čak na tome indoeuropskom prajeziku napisao basnu *Oveca i konji*. Mladoslovničari su uvidjeli da je to krajnost, da je to zapravo kovanje, da takav cilj valja napustiti, a u radu treba uvesti stroge znanstvene pristupe.

Karl Brugmann (1849.—1919.) i Herman Osthoff (1847.—1909.), Leskienovi učenici, bili su oporba starijem Curtiusovu i Schleicherovu naraštaju, smatrali su da spas spoznaje svakoga jezičnoga razvoja može doći od promatranja ljudi koji govore u sadašnjici. Oni pišu:

»Prema tome, samo onaj komparatist-jezikoslovac koji napusti zagušljivu atmosferu radionice, punu maglovitih pretpostavaka, gdje se kuju indoeuropski praoblici i izade na svježiji zrak opipljive stvarnosti i suvremenosti da bi spoznao to što se ne može s pomoću suhe teorije, samo onaj koji jednom i zauvijek odrekne od prije toliko proširenoga i danas primjenjivanoga istraživačkoga postupka prema kojemu se jezik istražuje samo na papiru, otvoren samo sav u nazivlju, u formulama i gramatičkome shematizmu, polazući da je bit pojava već dobro poznata samo ako je pred-

³ Očito pogriješkom umjesto etimologijskoga.

⁴ *Sabrana djela*, XV., Zagreb, 1937., str. 57.

⁵ *V. Jezik*, 38, str. 7.

⁶ Branka Tafra, O hrvatskim vukovcima iz drugoga kuta, u knjizi *Jezikoslovna razdvojb*, Zagreb, 1995., str. 161.

metu nađeno ime — samo takav učenjak može dostići dobro shvaćanje karaktera života i preoblikovanja jezičnih oblika i izraditi ta metodološka načela bez kojih se u istraživanju jezika uopće ne mogu postići vjerodostojni rezultati i bez kojih proniknuće u razdoblja prepismene povijesti jezika slično plovidbi po moru bez kompasa.«⁷

Oni su smatrali da zdrava spoznaja svakoga jezičnoga razvoja može doći samo od promatranja govora suvremenoga čovjeka. Nastavili su dakle putem kojim su jezikoslovci išli i prije njih, ali s težištem na drugoj osnovici. Glavnina mladoslavničarskih istraživanja bila je na području glasova i oblika, a za jezičnu prošlost oni su bili dostupni samo u pisanom obliku. Mladoslavničari su bili svjesni da pismo daje nesavršenu sliku živoga govora, da se različitim slovima pišu isti glasovi i da se isti glasovi pišu različito, da dužine i naglasci, važni za jezik, izgovor i promjene ili uopće nisu obilježeni ili su nedovoljno obilježeni. Te misli nalazimo jasno izrečene u Paulovoj knjizi *Načela jezične povijesti* u poglavlju *Jezik i pismo* («Sprache und Schrift»). On to izriče i jednom lijepom poredbom: »Pismo se odnosi prema jeziku kao gruba skica prema slici u boji izvedenoj s najvećom pomnjom.«⁸

Nije se cijenio jezik obrazovanih nego prostoga puka. E. Sievers (1850.—1932.) u proučavanju glasova imao je osnovno načelo: odlučan okret k prirodnomu, neobrazovanomu, neutjecanomu govornomu jeziku. U proučavanju glasova došao je do ovoga zaključka:

»Budući da jezik prirodno nema svoje pravo razvojno mjesto samo u krugovima "obrazovanih", nego više u ustima puka, to za jezičnu i glasovnu povijest svaku razliku između "jezika obrazovanih" i narječja treba jednom zauvijek ukinuti. Svaki postojeći govor, pa bio ograničen na najuže područje, na ovom je polju drugomu potpuno ravnopravan i jednakovrijedan.«⁹

Mladoslavničari nisu bili svjesni posebnosti književnoga jezika, oni tim pojmom i ne operiraju, kad navode kako se koji glas izgovarao, navode primjere iz dijalekata. Da toga nisu dovoljno svjesni, pokazuje to što ne navode njegovih osobina, ako se to baš nameće, onda postupaju kao H. Paul koji kaže »jezik najvećega dijela obrazovanih« (str.378.).

Mladoslavničarima književni jezik nije bio zanimljiv ni važan, on je plod raznih utjecaja i kompromisa, zato su se okrenuli organskim idiomima. Sve se to složilo tako da se Karadžićev smjer najbolje uklopio u znanstveni smjer toga doba, i opirati se njemu, ne biti vukovecem u to doba, značilo bi opirati se znanosti, a to u zadanim prilikama nije bilo moguće.

Do hrvatskih vukovaca hrvatska norma nije bila dovršena u mnogim pitanjima, a najviše na području naglasaka.

Karadžić je utemeljio srpski jezik na štokavskome narječju i dobro ga opisao, a u

⁷ Predgovor knjizi *Morphologischen Untersuchungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen* (Morfološka istraživanja na području indoeuropskih jezika), navedeno prema ruskom tekstu u knjizi V. A. Zvegincev, *Istorija jazykoznanija XIX i XX vekov v očerkah i izvlečenijah*, čast I, Moskva, 1960., str. 157.

⁸ *Prinzipien der Sprachgeschichte*, Halle, 1909., str. 376./377.

⁹ H. Arens, *Sprachwissenschaft*, Freiburg und München, 1955., str. 297./298.

tome mu je u velikoj mjeri pomogao Đ. Daničić, osobito na području naglasaka. Karadžićevski je smjer na hrvatskome području pojačao dolazak Đure Daničića u Zagreb. On je među ostalim imao velik autoritet na području naglasaka, a kajkavci su tu imali osjećaj manje vrijednosti. Pa čak i takav autoritet kao što je Stjepan Ivšić, smatrao je Karadžićev naglasak jednostavno književnim i onda kad se nije slagao s općim hrvatskim, kako se to može vidjeti iz brojnih Ivšićevih radova i radova o njemu.

Bez obzira na to što su hrvatski i srpski književni jezici utemeljeni na različiti način i u različito vrijeme, utemeljeni su na jednom narječju, štokavskome, pa opisivati to narječje značilo je u velikoj mjeri opisivati i hrvatski književni jezik.

Karadžićev smjer bio je u jednom smislu povoljan za dovršenje standardizacije hrvatskoga jezika u onim pojedinostima u kojima još nije bio dovršen, u kojima je postojalo određeno kolebanje, kao što su množinski padeži i naglasak. Tako se dogodilo da su Karadžićev rječnik i Daničićevi *Srpski akcenti* bili sto godina osnovnim hrvatskim priručnicima za naglasak.

Zašto to nije bilo djelo Armina Pavića pod naslovom *Studije o hrvatskom akcentu*, izašlo 1881. u LIX. Radu JAZU? Prvo, to je samo naglasak u imenica, a drugo, to je naglasak onako kako ga je dao Vuk Karadžić i Đ. Daničić. Evo što sam A. Pavić kaže u uvodu:

»Najveća hvala u tom poslu ide staroga Vuka. Iz njegovoga rječnika doznajemo po-uzdano, kako je kojoj riječi akcentat u njenom glavnom obliku, a često su dodavane promjene, koje od akcenta bivaju u drugim oblicima. Ozbiljne novije studije našle su tek sa svijem neznatne primjere, da Vuk nije pogodio pravoga akcenta kojoj riječi.

Što se Vuk skanio, da u drugom izdanju rječnika po svuda bilježi razliku dvaju kratkih akcenata, za to ide hvala učenoga muža, kojega radnje i druge stranc hrvatske gramatike obasjaše svijetlim danom. Daničić je poslije iz Vukova rječnika povadio te prema broju slogova i prema mjestu, na kojem svaka riječ ima akcentat svrstao u kategorije...« (Str. 1). »Ovoj strani rada prionula je još druga, kojom Daničić pored Vuka posta jednakim autoritetom u poslu hrvatske akcentuacije: on nas prvi dobro pouči, šta biva od akcenta onako razvrstanih riječi u svakom njihovu obliku.

Ovom radnjom Vukovom i Daničićevom udaren je čvrst temelj, da se na njem osnuje ona nauka, koja nam je u poslu akcenta vrlo potrebna.« (Str. 2.)

Što se pravopisa tiče, da je morfonološki pravopis imao izrazitu prednost, sigurno bi on pobijedio.

Uzmimo npr. slovopis (grafiju). Da Lj. Gaj nije sredio hrvatski slovopis, da smo ostali kod pisanja dvoslovima i da smo s njima ušli u prvu Jugoslaviju, teško da bi se taj slovopis uspio održati u sukobu s jednostavnim ćirilničnim slovopisom.

Navodi se u tome smislu njemački ili poljski slovopis, ali to nije isto, već zato što njemački i poljski književni jezik nisu imali tako bliskoga srodnika niti su se našli s njime u istoj državi.

Kad se govori o hrvatskim vukovcima, tada se spominju Pero Budmani, Armin Pavić, Mirko Divković, Tomo Maretić, Franjo Iveković, Ivan Broz i drugi. Međutim oni ne bi uspjeli da nisu imali i širu društvenu potporu, u tome je pokretu sudjelovalo veliko mnoštvo ljudi počevši od ministra Speveca do stotina drugih pa i svih onih kulturnjaka koji su te promjene prihvatili. Koliko ja znam, velike bune protiv mno-

žinskih padeža nije bilo ili je bila neznatna, više je bilo protivljenja promjeni pravopisa, i to ne zbog političkih razloga, nego zato što je pravopis konzervativniji u promjenama od jezika.

Nevolja za Maretića proizlazi odatle što je njegova opisna gramatika jednoga dijalekta ili ako želimo preciznije reći, Karadžićeva i Daničićeva jezika shvaćena kao normativna gramatika hrvatskoga književnoga jezika, ali ona to nije, odnosno jest samo na mjestima gdje Maretić izričito kaže da tako jest ili da bi tako trebalo biti u književnom jeziku, ali je ona ipak svojom glavnom opisna gramatika s poredbeno-povijesnoga gledišta.

Što nije tako shvaćena, kriv je i sam Tomo Maretić, koji svoj predgovor 1. izdanju počinje ovako:

»Pored svih dojakošnjih hrvatskih i srpskih gramatika odavno ljudi, kojima je stalo do čista i dobra jezika, osjećaju nestašicu knjige, koja bi im bila potpuno i pouzdano rukovodstvo pravilnoga današnjega književnog jezika. Tu nestašicu hoće da ukloni ova knjiga, t. j. ona hoće da bude normalna i potpuna gramatika toga jezika. Svatko će lako razumjeti, ako sam ja htio pomenutoj potrebi doskočiti, da nijesam smio pisati ni istoričku ni poredbenu gramatiku, a ni gramatiku našijeh narječja, jer obrazovani naši ljudi, koji hoće da dobiju u ruke normalnu i potpunu gramatiku književnog jezika, oni ponajviše slabo pitaju, za što je što u jeziku ili kako je nekad bilo ili kako je u neknjiževnijem narječjima, već oni hoće, da im se reče, kako je danas što u književnom jeziku, što je u njemu dobro, što li nije. To je jedan uzrok, za što ova moja gramatika prikazuje samo današnji književni jezik...« (Istaknuto u izvorniku.)

To što Maretić kazuje, i poslije toga, u većini je netočno, ali što je krivo shvaćena, a onda i prihvaćena, nije kriv samo Maretić, nego cijela tadašnja hrvatska kulturna javnost što ju je prihvatila. Istina jest da se protiv njegove gramatike pobunio svojom kritikom Antun Radić i Vatroslav Jagić, ali to je bilo premalo. Da je hrvatska javnost općenito ustala i stvorila klimu protiv Maretićevih shvaćanja, njegova bi gramatika bila onemogućena u svome djelovanju. A ona ne samo da nije bila tada, nego ni dugo poslije. Kad je 1963. izašlo treće izdanje, u predgovoru piše:

»Ta je knjiga životno djelo dugogodišnjeg profesora hrvatskosrpskog jezika na zagrebačkom sveučilištu i predstavlja potpunu kodifikaciju hrvatskosrpskog književnoga jezika.«

Budući da su takve tvrdnje bile netočne u doba 1. izdanja, a ništa se takvo nije dogodilo da bi se to moglo ponovno tvrditi 1963., a ipak se tvrdilo, to u velikoj mjeri skida krivnju sa samoga Maretića, a i s Khuena. Šezdeset i četiri godine poslije prvoga izdanja priređivači 3. izdanja o njoj pišu kao da nikakvih iskustava nisu stekli, kao da nitko od njih nije zavirio među njezine korice, kao da nitko nije uočio brojna neslaganja. Priređivači čak nisu uzeli u obzir ni one napomene koje su sami davali u bilješkama ispod teksta. Ni tada nije bilo nikakve bune protiv takva shvaćanja.

No radi objektivne ocjene valja reći da to nije bila jedina Maretićeva gramatika. On je na temelju nje priredio malu gramatiku koja je izašla u više izdanja, a 1. izdanje 1899. s naslovom *Gramatika hrvatskoga jezika*.

Kao školska gramatika ona je zapravo normativna, a kao normativna ona je već

drukčija, u njoj je drukčiji odnos prema normi hrvatskoga književnoga jezika. Kao usporedbu navest ću dio koji govori o glasu *h*.

U velikoj gramatici piše:

»Da konsonanta *h* veliki dio naroda našega ne izgovara, to je rečeno u § 10a. U mnogo riječi taj dio naroda *h* naprosto izostavlja u izgovoru, na pr. *oću, rast, gra, dado, maati, usanut* (mjesto *hoću, hrast, grah, dadoh, mahati, usahnuti*), iza *u* pretvara ga u *v*, na pr. *gluv, gluva, suv, suva, kuvati, muva* (mjesto: *gluh, gluha, suh...*), iza *i*, katkad i inače, pretvara ga u *j*, na pr. *kijati, nijjati, ij, tija, tijo, promaha* (mjesto: *kihati, njihati...*). O riječima *fala, fatati. Fojnica*, u kojima je *f* mjesto *hv*, vidi u § 73.« (Str. 57./58.)

Nikakve normativne odredbe. U školskoj je gramatici sasvim drukčije:

»Veliki dio naroda ne izgovara glasa *h* nikako, nego ga izostavlja ili ga pretvara u *v* ili u *j*, na pr. *oću, rast, dado, gra, usanut, maati, muva, suv, suva, nijjati, kijati* i t. d. Sve te i slične riječi treba pisati sa slovom *h*, dakle: *hoću, hrast, dadoh, grah, usahnuti, mahati, muha, suh, suha, njihati, kihati* i t. d. Tako isto treba pisati: *hvala, zahvaliti, uhvatiti*, a ne *fala, zafaliti, ufaliti*, kako mnogi govore.« (Str. 13.)

U njoj rijetko nalazimo dijalekatne oblike kao književne kao što je ovaj:

»Ispred *lje*, gdje *je* stoji mjesto nekadašnjega *e* (*ě*), može *s* ostati, a može se i promijeniti u *š*; na pr. može biti *posljednji* i *pošljednji, nasljedovati* i *našljedovati, sljepački* i *šljepački...*« (12.), na str. 187. ima i *pošljedične rečenice*. Međutim u 4. izdanju nema više ni spomena likova *pošljednji, nasljedovati, sljepački* (36.), a rečenice su samo *posljedične* (126.).

Na str. 22 kaže:

»U staro doba govorilo se *kto*, otkle je premetanjem glasova nastalo današnje *tkō* (ali se može *t* odbaciti, te se govori također *kō*, a gdjejoji tako i pišu).«

Značajno je što je dio iza *tko* u zgradama, a još značajnije što u poglavlju o zamjenicama ima samo *tko, nitko, netko* i što tako piše npr. na str. 126.

Pridjeve trpne ima u oba oblika: *držan* i *držat* (106.), *čuvan* i *čuvat* (109.), *vezan* i *vezat* (111.), *bran* i *brat* (113.), *sijan* i *sijat* (115.), *kupovan* i *kupovat* (116.), ali u 4. izdanju nema više pridjeva sa *t*.

Izrazitu srpsku osobinu ima naglasak u 1. i 2. mn. tipa *pletémo, pletéte* (86.), *grebémo, grebéte* (90.), *pečémo, pečéte* (91.), *kunémo, kunéte* (94.), *držimo, držite* (106.). Te naglaske nalazimo i u 4. i u 7. izdanju.

Primjeri koji se navode, većinom su konstruirani, a kad su i uzimani iz Karadžićevih djela, nisu uzimani doslovce, a donekle su i ublaženi, navođeni su samo ijekavski pa nema onoga snažnoga srpskoga kulturno-povijesnoga tona koji ima velika gramatika. U daljnjim izdanjima isto tako, ima mnogo primjera s Kraljevićem Markom, Milošem, Milošem Obrenovićem, Milicom, ali nema više primjera kao *Hrist, Hristos se rodi*.

Da ne bi *tko* nakon svega krivo mislio da ja u svemu opravdati hrvatske vukovce, a pogotovu najvećega među njima, Tomu Maretića, koji je svojom velikom gramatikom zaista zagrdio navođenjem neknjiževnih primjera, kao što sam već na

jednome mjestu pokazao,¹⁰ i time potvrdio da je A. Radić imao pravo kad kaže:

»G. dr. M. drži Vuka prvim našim piscem, što se tiče pravilna i dobra jezika, a zašućuje svojim čitaocima, da je isti Vuk pisao gadnijim jezikom, nego zadnji pisac one "prošlosti", o kojoj u gramatici g. dra Maretića nema ni riječi. A pisao je tako sve dotle, dok nije upoznao književne prošlosti.

Za ovaj čas ne mislim toliko na to, što je Vuk onako grdno pisao sve dotle, dok nije upoznao one književne prošlosti, za koju do Vukova vremena nikome osim Hrvatâ ni na um nije palo, da ju drži i zove svojom.«¹¹

Želim samo naglasiti da hrvatski vukovci nisu tako postupali što je to bila njihova osobna slabost, samo zbog politike, prvenstveno Khuenove, a još manje zbog Judinih srebrenjaka, nego su u taj položaj velikim dijelom dovedeni i stanjem znanosti svoga vremena kojemu se nisu mogli oduprijeti jer su mu i ostale prilike pogodovala. Ako i ne tražim oprost za njihove postupke, tražim veće razumijevanje. Hrvatski književni jezik unatoč njihovoj djelovanju našao je u sebi snage da odbaci njihove krajnosti (neprihvatljivu Karadžićevu normu, npr. troglasovni izgovor na mjestu nekadašnjega jata i dr.), a prihvati ono što je bilo na njegovoj razvojnoj crti (izjednačene množinske padeže, naglasak) ili što je u sukobu dvoga moralo pobijediti jer je bilo bolje, pogotovu kad se uzme u obzir Brozov politički razlog zbog prilika u Dalmaciji i Bosni.

Kad dakle ocjenjujemo jednu ličnost ili ličnosti jednoga pokreta, tada ih treba ocijeniti u cjelini njihovih djela i iz prilika vremena u kojemu su djelovali, a ne po jednome djelu i kao naše suvremenike pripisujući im u grijeh što nisu tako postupali kao da su imali naša iskustva.

Govorim to zato što ovakva ili onakva ocjena hrvatskih vukovaca može znatno utjecati na naše današnje postupke i odluke.

SAŽETAK

Stjepan Babić, sveuč. prof. u mir., Zagreb

UDK 800.853(091):808.62, izlaganje na znanstvenom skupu
primljen 2. listopada 1995., prihvaćen za tisak 5. prosinca 1995.

Scientific Foundations of Croatian *Vukovci*

In late 19th century, the *Vukovci* (followers of Vuk Karadžić) attempted to redirect Standard Croatian in conformity with the views of Serbian linguist Vuk S. Karadžić. In this they were successful to a certain extent, that is in the areas of natural inclination of Standard Croatian and those of a still present vacillation. In its main body, however, Standard Croatian stayed within its separate course. In the view of many, the reason for these attempts by the Croatian *Vukovci* had their roots in politics. The author demonstrates that a major reason were also the scientific views of the time, with the prevalence of Neogrammarian School and the priority it gave to the spoken language and dialectal speech over the written standard.

¹⁰ Tomo Maretić, u knjizi *Portreti hrvatskih jezikoslovaca*, Zagreb, 1993., str. 137.-143., posebno na str. 141.

¹¹ N. dj., str. 15. Istaknuto u izvorniku.